

HISTÒRIA Una recerca del Museu ha permès localitzar diversos casos de bruixeria processats pel tribunal inquisitorial de València

Els processos contra bruixes, en una exposició al Museu de les Terres de l'Ebre

Amposta L. Bertomeu

A partir de 1450 i fins al segle XVIII moltes dones a Europa van ser acusades de bruixes i van ser executades o castigades. La cacera de bruixes també va arribar a les Terres de l'Ebre (sobretot entre els segles XVII i XVIII) i moltes dones van ser acusades pels mateixos veïns que les culpaven de les males collites, de les malalties o de les tempestes i que van ser víctimes de processos inquisitorials. El Museu de les Terres de l'Ebre acull fins al 29 de juliol l'exposició *Per bruixa i metzinera: la cacera de bruixes a Catalunya*, produïda pel Museu d'Història de Catalunya que aprofundix en el fenomen de la bruixeria, la seua persecució i com ha subsistit fins als nostres dies a través de llegendes o topònims. El Museu de les Terres de l'Ebre ha completat i ampliat esta exposició amb una recerca sobre la cacera de bruixes a l'Ebre entre els segles XVII i XVIII.

ESPERANZA BADIA, LA BRUIXA D'AMPOSTA La recerca per part del Museu de les Terres de l'Ebre ha estat dirigida per Sabina Colomé a partir d'un text original que explica el judici l'any 1649 contra una bruixa a Amposta, Esperanza Badia. "Era especialista en lligaments, en la unió de parelles", explica Sabina Colomé. Fou acusada pels seus veïns, amics i clients i la Inquisició de València va iniciar un procés contra ella que va durar dos anys. Tot el procés està explicat en un llibre de Salvador Manero de 1890 i que explica totes les pràctiques i encanteris que se li van atribuir, la majoria d'ells amorosos. "Feia conjurs a la llum de la lluna i esmentava i invocava sants", també se li van atribuir pràctiques "més macabres" en les quals utilitzava sang de la menstruació i "pèls de les axilles i el pubis", relata Colomé. Finalment, Esperanza Badia va ser acusada d'heretgia per la Inquisició i fou castigada amb 100 fuetades públiques i el desterrament del seu poble. "Entre comes podem dir que Esperanza Badia va tindre sort", relata Colomé, i és que en molts casos les dones que eren acu-

L'exposició es podrà visitar al Museu de les Terres de l'Ebre fins al 29 de juliol. / NÚRIA CARO

sades de bruixes, eren assenyalades pels mateixos veïns i els processos contra bruixes més violents eren els que es duïen a terme per part del poble i les autoritats locals. En estos casos "les torturaven i les mataven penjant-les o cremant-les, o les dos coses a la vegada", explica Colomé. "La Inquisició abaixava els ànims de la gent i com en el cas de Badia les condemnava a fuetades i desterrament". I és que les creences i supersticions eren tan grans que si pedregava i es perdia la collita en culpaven les bruixes: "Imagíneu-vos tot un poble que havia perdut la collita, estaven enfurismats i els processos contra bruixes eren molt virulents".

QUI EREN LES BRUIXES? La fixació amb les bruixes comença ja a la baixa Edat Mitjana (s.XIV). En una societat molt supersticiosa, moltes dones que no complien amb els cànons de l'època eren acusades de bruixes. "Solien ser dones solteres o vídues que vivien soles i apartades de la societat i que duïen a terme pràctiques sanadores o de lligaments de parelles", explica Colomé. Es creia que s'havien conjurat amb el dimoni i feien pràctiques satàniques, akelares o sàbats. Tot plegat podria tindre una explicació lògica, ja que moltes

Mostra de plantes utilitzades per bruixes. / NÚRIA CARO

d'estes dones per a anar al sàbat s'untaven d'ungüents fets amb plantes naturals que duïen unes toxines que les feien al·lucinar: "s'untaven les axilles i el pubis i les toxines presents a les plantes ràpidament les feien al·lucinar, algunes fins i tot donen sensació d'ingravedesa, per això es creïen que fins i tot arribaven a volar, que pujaven al sàbat i coneixien el dimoni". Malgrat que hi havia casos en què realment les dones es creïen que eren bruixes i que tenien contacte amb el dimoni "en la majoria dels casos eren sanadores o curanderes que poc tenien a veure amb el diable".

PROCESSOS INQUISITORIALS A L'EBRE La recerca duta a terme pel Museu de les Terres de l'Ebre ha permès conèixer alguns dels casos de processos contra bruixes al nostre territori. "Aquí a les Terres de l'Ebre els processos contra bruixes que hem trobat són del segle XVIII i podem dir que és un període bastant tardà", ja que la cacera de bruixes va tindre lloc a Catalunya, sobretot, durant el segle XVII. La recerca s'ha pogut fer accedint als arxius del tribunal inquisitorial de València, dipositats a l'Arxiu Històric Nacional d'Espanya, ja que els casos de les Terres de l'Ebre eren jutjats per la Inquisició de València

(només el cas de les bruixes d'Arnes va anar al tribunal de Barcelona). S'han conegut diversos casos de processos per bruixeria: 22 entre bruixes i bruixots i a l'exposició se cita els casos d'Ana Berenguer, Gertrudis Homs i Josefa Trànstit a Tortosa, Teresa d'Or de Godall, el d'Esperanza Badia d'Amposta i d'altres poblacions dels Ports i el territori Sènia com Sor Josefa Trànstit de Sant Mateu o Cayetana Mundo de Benicarló. En cap d'estos casos les dones van ser condemnades a morir, se'ls va imposar penes com l'expulsió del territori, l'embargament de béns o la reafirmació de la fe cristiana. Per a poder aprofundir més en el fenomen de la bruixeria a les Terres de l'Ebre, Colomé reconeix que caldria tindre accés als arxius locals per a saber quants processos hi va haver per part de les institucions locals. Colomé ja ha dit que té previst continuar fent recerca sobre este tema.

LLEGENDA I TOPÒNIMS A partir del XVIII i XIX la bruixeria es converteix en llegenda i en tradició popular. En el cas de les Terres de l'Ebre tenim la llegenda de les bruixes de Miravet que volaven en una barca d'un pescador i encara ara es recorda una corranda popular: "Gent de Móra, gent traïdora. Aïseu els de Falset que les bruixes es barallen/ al castell de Miravet". A més de rondalles i llegendes també ha arribat fins als nostres dies molta toponímia relacionada amb les bruixes: coves, barrancs i racons. A Ulldecona hi ha un barranc de les bruixes, a Vinebre la roca de la Bruixeta, a Jesús el barranc de les Bruixes i a Ascó també tenen una roca de les Bruixes.

Finalment a l'exposició també es parla del cas del santuari de la Balma de Sorita, on fins als anys 30 del segle XIX, més de 20.000 persones es reunien cada 8 de setembre per a practicar exorcismes. Hi acudia gent de les comarques dels Ports, del Maestrat, de l'Ebre o del Baix Aragó i confiaven els exorcismes a les "caspolines". Normalment els "endimoniats" eren malalts mentals i en molts casos dones i de classe pobre. ■